

Република Северна Македонија
Republika e Maqedonisë së Veriut
Министерство за животна
средина и просторно планирање
Ministria e Mjedisit
Jetësor dhe Planifikimit Hapësinor
Бр. - Nr 11-6048/1
01.08.2022 год. - viti
Скопје / Shkup

Република Северна Македонија

Министерство за животна средина
и просторно планирање

Republika e Maqedonisë së Veriut

Ministria e Mjedisit Jetësor
dhe Planifikimit Hapësinor

РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА - REPUBLIKA E MAQEDONISË SË VERIUT
МИНИСТЕРСТВО ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА
И ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ
MINISTRIA E MJEDISIT JETËSOR
DHE PLANIFIKIMIT HAPËBINOR
Бр.-Nr. 11-6048/1
01-08-2022 20 год.-viti
СКОПЈЕ - SHKUP

Програма за управување со посебни текови на отпад

ОТПАД СД ПАКУВАЊЕ,
ОТПАД СД БАТЕРИИ И АКУМУЛАТОРИ И
ОТПАДНА ЕЛЕКТРИЧНА И ЕЛЕКТРОНСКА ОПРЕМА
2022-2031

Врз основа на член 48 од Законот за проширена одговорност на производителот за управување со посебните текови на отпад („Службен весник на Република Северна Македонија бр. 215/21) министерот за животна средина и просторно планирање носи Програма за управување со посебни текови на отпад.

Програма за управување со посебни текови на отпад

Отпад од пакување,
Отпад од батерии и акумулатори и
Отпадна електрична и електронска опрема

2022-2031

Програмите за управување со посебни текови на отпад го содржат следново:

- опис и оцена на постојната состојба во управувањето со посебните текови на отпад,
- податоци за производителите, колективните и самостојните постапувачи кои учествуваат во управувањето со посебните текови на отпад,
- количина по посебен тек и вид на отпад што се создава во Република Северна Македонија, како и идни предвидувања и тренд на развој во наредниот петгодишен период,
- мерки за превенција на создавањето на отпад од посебните текови и мерки за поттикнување на собирањето, селектирањето, повторната употреба, рециклирањето и други форми на обновување, преработка и отстранување на отпадот,
- мерки за подобрување на состојбата на пазарот за обновување, преработка и рециклирање на отпадот од посебните текови,
- економски мерки,
- мерки за информирање, едукација и спроведување на кампања за подигање на јавната свест за постапување со посебните текови на отпад,
- преглед на законската регулатива за управување со отпадот и посебните текови на отпадот и мерки за нејзино подобрување;
- насоки за идниот развој на управувањето со посебните текови на отпад и
- планирани цели на посебните текови на отпад што треба да се постигнат во наредниот период, како и постигнување на цели кои се во согласност со законодавството и политиките на Европската Унија во областа на управувањето на отпадот.

Програмите за различните текови на отпад се усогласени едни со други и се важна алатка за создавање на интегриран систем за управување со отпад во Република Северна Македонија.

СОДРЖИНА

Кратенки	4
1. Вовед.....	5
1.1. Комуникација и подигнување на свеста.....	7
2. Програма за управување со отпад од пакување	9
2.1. Опис и оцена на постојната состојба во управувањето со отпадот од пакување.....	9
2.2. Податоци за производителите и колективните постапувачи кои учествуваат во управувањето со отпад од пакување	10
2.3. Количина на отпад од пакување што се создава во Република Северна Македонија, како и идни предвидувања и тренд на развој во наредниот петгодишен период.....	11
2.4. Мерки за превенција на создавањето на отпад од пакување и мерки за поттикнување на собирањето, селектирањето, повторната употреба, рециклирањето и други форми на обновување, преработка и отстранување на отпадот од пакување.....	12
2.5. Мерки за подобрување на состојбата на пазарот за обновување, преработка и рециклирање на отпадот од пакување.....	13
2.6. Економски мерки.....	16
2.7. Мерки за информирање, едукација и спроведување на кампања за подигање на јавната свест за постапување со отпадот од пакување	17
Главната цел на кампањата за зголемување на јавната свест е да се пренесат информации кои ќе ја зголемат јавната свест за важноста, ефектите и придобивките од добар и одржлив систем за управување со отпад, да ги засили капацитетите на единиците на локалната самоуправа во тој поглед кои во сегашниот пристап претежно се потпираат на соработката со надворешни фактори како што се НВО, приватен сектор или академската заедница.	17
2.8. Преглед на законската регулатива за управување со отпадот од пакување и мерки за нејзино подобрување	17
2.9. Насоки за идниот развој на управувањето со отпад од пакување.....	19
2.10. Планирани цели што треба да се постигнат во наредниот период, како и постигнување на цели кои се во согласност со законодавството и политиките на Европската Унија во областа на управувањето на отпадот од пакување.....	20
3. Програма за управување со отпад од батерии и акумулатори	23
3.1. Опис и оцена на постојната состојба во управувањето со отпад од батерии и акумулатори	23
3.2. Податоци за производителите, колективните и самостојните постапувачи кои учествуваат во управувањето со отпад од батерии и акумулатори	23

3.3	Количина по вид на отпад од батерии и акумулатори што се создава во Република Северна Македонија, како и идни предвидувања и тренд на развој во наредниот петгодишен период .	25
3.4	Мерки за превенција на создавањето на отпад од батерии и акумулатори и мерки за поттикнување на собирањето, селектирањето, повторната употреба, рециклирањето и други форми на обновување, преработка и отстранување на отпадот од батерии и акумулатори	26
3.5	Мерки за подобрување на состојбата на пазарот за обновување, преработка и рециклирање на отпадот од батерии и акумулатори.....	27
3.6	Економски мерки.....	29
3.7	Мерки за информирање, едукација и спроведување на кампања за подигање на јавната свест за постапување со отпад од батерии и акумулатори	30
3.8	Преглед на законската регулатива за управување со отпадни батерии и акумулатори и мерки за нејзино подобрување	30
3.9	Насоки за идниот развој на управувањето со отпадот од батерии и акумулатори.....	32
3.10	Планирани цели на отпад од батерии и акумулатори што треба да се постигнат во наредниот период, како и постигнување на цели кои се во согласност со законодавството и политиките на Европската Унија во областа на управувањето со отпад од батерии и акумулатори	33
4.	Програма за управување со отпад од електрична и електронска опрема	34
4.1	Опис и оценка на постојната состојба во управувањето со со отпад од електрична и електронска опрема	34
4.2	Податоци за производителите, колективните и самостојните постапувачи кои учествуваат во управувањето со со отпад од електрична и електронска опрема	35
4.3	Количина по посебен вид на со отпад од електрична и електронска опрема што се создава во Република Северна Македонија, како и идни предвидувања и тренд на развој во наредниот петгодишен период.....	38
4.4	Мерки за превенција на создавањето на со отпад од електрична и електронска опрема и мерки за поттикнување на собирањето, селектирањето, повторната употреба, рециклирањето и други форми на обновување, преработка и отстранување на со отпад од електрична и електронска опрема	39
	Мерки за поттикнување на собирање на ОЕЕО	39
4.5	Мерки за подобрување на состојбата на пазарот за обновување, преработка и рециклирање на со отпад од електрична и електронска опрема	40
4.6	Економски мерки.....	42
4.7	Мерки за информирање, едукација и спроведување на кампања за подигање на јавната свест за постапување со отпад од електрична и електронска опрема.....	43
4.8	Преглед на законската регулатива за управување со отпадот и со отпад од електрична и електронска опрема и мерки за нејзино подобрување	44

4.9. Насоки за идниот развој на управувањето со со отпад од електрична и електронска опрема	46
4.10 Планирани цели на отпад од електрична и електронска опрема што треба да се постигнат во наредниот период, како и постигнување на цели кои се во согласност со законодавството и политиките на Европската Унија во областа на управувањето со од електрична и електронска опрема	47
5. Завршни одредби	48
ПРИЛОГ 1 - Целни групи и каналите на комуникација	49
ПРИЛОГ 2- Табели	51

Кратенки

ПОП	Проширена одговорност на производителот
ЕУ	Европска Унија
ОЕЕО	Отпадна електрична и електронска опрема
ЈКП	Јавно Комунално Претпријатие
КЦО	Комунален цврст отпад
МЖСПП	Министерство за животна средина и просторно планирање
ИПА	Инструмент за претпристапна помош
ПОП	Проширена одговорност на производителите
ЕЕО	Електрична и електронска опрема
ОБА	Отпадни батерии и акумулатори

1. Вовед

Рамковната директива за отпад ја обезбедува севкупната рамка за ПОП, а четири други директиви ги поставуваат целите за собирање и рециклирање за посебните текови на отпад. Сепак, за некои мерки, роковите за исполнување веќе поминаа, а за други поставените рокови се недостижни во македонски контекст. Како дел од разговорите за пристапување во ЕУ ќе се преговара за доделување дополнително време за да се постигне целосна усогласеност со некои од целите. Програмите поставуваат прогресивни цели соодветни за Република Северна Македонија, истовремено признавајќи ја крајната цел, а тоа е реализација на целите поставени од ЕУ.

Преносот на одговорностите за управување на производителот е сложен процес. Концептот на ПОП е воведен во домашните закони уште во 2010 година за пакување, а две години подоцна и за ОЕЕО и батерии и акумулатори, но состојбите во пракса мора да се подобрат.

Ревизијата на законските одредби укажа на низа проблеми во сите системи, и затоа се потребни повеќе активности во системот на проширена одговорност на производителите, за да се подобри севкупната рамка на проширената одговорност на производителите. Со донесување на новите закони за посебните текови на отпад се очекува овие проблеми од системот да бидат надминати¹.

Спроведување на ефикасна рамка на ПОП бара јасно дефинирани обврските на секоја страна, како и адекватните финансиски мерки и оние за санкционирање.

Воспоставување на независно тело за салдирање на производителите, чијашто задача е да се оптимизираат перформансите на колективните системи за собирање на отпад, со цел да се зголемат стапките за собирање, повторна употреба, преработка и рециклирање.

Зголемена покриеност на проширената одговорност на производителите во Република Северна Македонија, со цел да се вклучат искористени возила, гуми, текстили, масла и масти.

Особено важна мерка е начинот на кој ПОП ќе ги презема и транспортира собраните отпадни производи и посебните текови на отпад, од собирните центри или друга инфраструктура во општината, како и од други места кои ги воспоставил заради селекција на посебниот тек на отпад. Оваа Програма се базира на новите предвидени законски одредби и тоа значи дека ПОП може да го доверат собирањето и транспортирањето само на правно или физичко лице кое има важечка дозвола за транспортирање на отпад, издадена согласно прописите за управување со отпад, со кои имаат склучено договор за транспортирање на отпад. Ова правно лице преземените отпадни производи и посебните текови на отпад мора да ги предаде исклучиво на правно лице кое врши собирање и складирање на отпад, поседува дозвола за складирање на отпад согласно прописите за управување со отпад или на правно лице кое има дозвола за преработка и рециклирање на отпад, а кое колективниот односно самостојниот постапувач има договор за собирање и складирање, односно преработка и рециклирање и задолжително да ја наведе количината на отпад

¹ Закон за управување со пакување и отпад од пакување ("Службен весник на Република Северна Македонија" бр. 215/21), Закон за управување со електрична и електронска опрема и отпадна електрична и електронска опрема ("Службен весник на Република Северна Македонија" бр. 176/21), Закон за управување со батерии и акумулатори и отпадни батерии и акумулатори ("Службен весник на Република Северна Македонија" бр. 176/21)

што ја има евидентирано дека припаѓа на одделен колективен односно самостоен постапувач за управување со отпад. Во случај кога овие правни лица (за преработка, рециклирање, транспортирање) постапуваат со отпад кој потекнува од повеќе колективни, односно самостојни постапувачи, се должни да ја евидентираат и разграничат одделно количината на отпад што потекнува од секој колективен односно самостоен постапувач, како и да спречат двојно евидентирање на иста количина на отпад. Во случај кога правните лица што вршат собирање и складирање на отпад имаат отпад кој не собран од системите на колективен односно самостоен постапувач, може, во согласност со условите утврдени во договор со колективниот односно самостојниот постапувач, со или без надоместок, количина од отпадот да ја евидентира како отпад кој влегува во количините на отпад за кој постапува одделен колективен, односно самостоен постапувач.

Заради постигнување на националните цели, колективниот и самостојниот постапувач се должни да преземат мерки за поддршка на единиците за локална самоуправа за воспоставување на собирни центри и друга инфраструктура за одделно собирање на отпадни производи и посебни текови на отпад каде што крајните корисници можат бесплатно да ги остават отпадните производи и посебните видови на отпад. Во исполнувањето на оваа обврска, колективниот, односно самостојниот постапувач, ќе учествува со целосно или делумно финансирање на собирниот центар, односно инфраструктурата, и ќе соработува со друг колективен, односно самостоен постапувач, како и со давателот на услуга кој е овластен за понуда на јавна услуга за собирање на отпадот од домаќинства на подрачјето на општината или на подрачјето на одделен регион. Одделно, собраниот отпад од определените места се предава на ПОП (колективниот постапувач) бесплатно врз основа на склучен договор со општината, односно регионалните единици за управување со отпад на соодветниот плански регион. Овој отпад нема да оди на регионалните депонии и на овој начин се стимулира постигнувањето на националните цели за рециклирање и преработка, а воедно се намалува количината на депониран отпад и се зголемува векот на регионалните депонии.

Воспоставување на нова соработка помеѓу ЈКП или идните регионални претпријатија, регионалните тела и колективните односно самостојните постапувачи со договори каде ќе бидат регулирани меѓусебните права и обврски и други прашања од интерес на договорните страни, а со фокус првенствено на начинот на редовно преземање на отпадот од пакување, начинот на информирање на јавноста за собирните центри и други локации за преземање на отпадот од пакување, начинот на покривање на трошоците од работењето и други прашања од заеднички интерес. Овие договори треба да се склучуваат за период од најмалку една година.

Поради недостигот на инсталации за рециклирање и преработка во Република Северна Македонија, извозот е неопходен дел од индустријата за рециклирање. Постојат строги контроли за тоа каков отпад може да се извезува и увезува и во кои земји. Овие контроли произлегуваат од Базелската Конвенција за контрола на прекугранични движења на опасен отпад и негово отстранување. Правилникот за извоз, увоз и транзит на отпад е детално ревидиран, со цел потполно усогласување со Регулативата на ЕУ за пратки отпад.

Владата, заедно со производителите, колективните постапувачи, индустријата за отпад, ќе го поддржи истражувањето на пазарите за извоз, за да овозможи поголема ефикасност за преработка и за да се намалат трошоците за усогласување.

Извезениот отпад ќе се вклучи во пресметките за целите за рециклирање само кога може да се прикажат издржани докази и е потврдено дека преработката и рециклирањето во земјите-примачи е најмалку еквивалентна на барањата утврдени во директивите на ЕУ. Ќе се изработат упатства со кои ќе се утврдат задолжителните минимални барања за третман, докази и стандарди за валидација.

Системите за податоци за ПОП и отпад во Република Северна Македонија се слабо развиени. Владата, во соработка со производителите, треба да финансира и да воспостави соодветен систем за собирање податоци за електронски отпад (вклучувајќи ПОП) кој треба да им овозможи на обврзаните страни да доставуваат податоци и извештаи во стандардни формати. Ова ќе биде задолжително за сите текови отпад од ПОП, вклучувајќи (меѓу другото) пакување, ОЕЕО, гуми, масла, акумулатори, батерии и стари возила.

Исто така, треба да се креираат системи за собирање податоци за различни чинители. Сите вклучени страни (трговците на мало, собирачите, собирните места на општините, давателите на услуги за КЦО) кои постапуваат со овие посебни текови на отпад треба да известуваат на претходно утврден начин за да се создаде сеопфатен збир на податоци подготвен за ревизија. Предтретманот, третманот, инсталациите за отстранување отпад, трговците на мало и големо и другите актери со отпад треба да го користат истиот систем за да обезбедат сеопфатна база на податоци која овозможува оценка на ризикот, проверка на усогласеноста, анализа и известување.

Системот на податоци, исто така, ќе создаде стабилна база за институциски и индустриски развој и прецизна повторна подготовка на следниот Национален план за управување со отпад.

1.1. Комуникација и подигнување на свеста

Најдобрите практики ја нагласуваат потребата од долгорочна комуникациска стратегија која не само што информира, туку и ги вклучува потрошувачите, исто така. Комуникациските кампањи ќе бидат насочени кон целни групи, со конзистентни, едноставни, јасни пораки во различни видови медиуми:

- Ќе биде формиран комитет од главните чинители, кој ќе помага во координирањето на активностите за подигање на свеста и во разговорите за најдобрите практики за собирање и третман на посебните текови на отпад и за подобрување на стандардите за третман и квалитетот на рециклираниот отпад;
- Примери за успешни комуникациски кампањи се промоции на ден на собирање со бесплатно преземање отпад кој припаѓа на некој од посебните текови отпад, експонати на популарни настани на заедницата или спортски настани со промотивни материјали што се достапни бесплатно за промоција на пораката за рециклирање, особено пораката дека употребуваната стока може да се реупотреби или рециклира со значителни придобивки за животната средина, партнерства со трговците на мало и дистрибутерите и организирање на настани за подигање на свеста.

2. Програма за управување со отпад од пакување

Пакувањето игра витална улога за заштита и зачувување на производите. Со него се штити храната и останатите производи во целиот процес на нивниот транспорт и дистрибуција, сè додека не пристигнат до нашите домови или деловни објекти за употреба или дистрибуција. Со пакувањето се продолжува рокот на употреба на производите, и прават да бидат полесно достапни и да содржат информации за истиот.

2.1 Опис и оценка на постојната состојба во управувањето со отпадот од пакување

Иако во Република Северна Македонија се воспостави шема за одделно собирање на отпадот од пакување уште во 2011 година, три третини од создадениот отпад не се рециклира. Постојат колективни постапувачи за управување со пакувањето и тие ги застапуваат некои од најголемите производители, но сепак, стапката на производители која не е вклучена во системот е неприфатливо висока.

Колективните постапувачи со отпад од пакување се за прв пат се основани во 2010 година во РС Македонија и се претставени од големи производители како што се производни капацитети од голем, среден и мал ранг. Сепак, МЖСПП проценува дека на пазарот околу 38% се нерегистрирани компании кои не ги исполнуваат обврските согласно ЗУПОП или т.н. „слепи патници“. Состојбата се подобрува од година во година (инспекцискиот надзор спроведен во 2013 година покажа дека 60% од посетените компании не ги исполнуваат своите обврски), но сепак проблемот егзистира.

Иако рециклирањето на отпадот од пакување е во пораст, поголемиот дел не се рециклира. Пакетот за циркуларна економија на ЕУ постави нови цели за пакување, но тие веројатно нема да бидат брзо остварливи и ќе се преговараат подолги временски рокови како дел од пристапните преговори. Новите цели за рециклирање на отпадното пакување за земјата се утврдени во новиот Законот за управување со пакување и отпад од пакување.

Новите законски решенија воведуваат и нови правила за повратен прием на продажно, групно и транспортно пакување и обврска и за трговците за повратен прием на пакувањето и водење на евиденција за количините на преземениот отпад од пакување, според вид и категорија. Трговците собраниот отпад од пакување во своите продажни објекти се должни, без да го модифицираат, да го предадат на овластен собирач или оператор за постапување со отпад кој претставува дел од колективен постапувач, со задолжителен транспортен и идентификационен формулар согласно со прописите за управување со отпад. Значи, досега, трговците го отстрануваа овој отпад или во јавните контејнери за мешан комунален отпад или го предаваа на правно лице за постапување со отпад по свој избор. Заради воведување на прецизен ред и следење на текот на отпадот и секако постигнување на целите за собирање, овој собран отпад ќе смее да се предаде само на овластен собирач или приватно правно лице за постапување со отпад кое е дел од колективен постапувач преку постпаушални договори согласно со законите.

2.2. Податоци за производителите и колективните постапувачи кои учествуваат во управувањето со отпад од пакување

Табела 1. Број на регистрирани производители и вкупна количина од пакување пуштено на пазарот на Република Северна Македонија заклучно со 30 јуни 2022 година

Договорни производители	490	Мали производители	21
Вкупно регистрирани производители во РСМ во 2022 година	511		
Количини пакување пуштено на пазарот од страна на регистрирани производители во 2022 година (во kg)	Пластика	12 368 805	
	Хартија	37 369 124	
	Метал	4 418 817	
	Стакло	6 510 665	
	Дрво	4 116 138	
	Композит	1 585 365	
Вкупно пакување пуштено на пазарот во РСМ за 2022 година* (во kg)	66 368 914		

Табела 1. Број на регистрирани производители и вкупна количина од пакување пуштено на пазарот

*Оваа количина е само од регистрираните производители до 30 јуни 2022 година. Со оглед на тоа дека има сеуште нерегистрирани договорни производители оваа количина не се зема како релевантна количина на национално ниво за 2022 година.

Согласно законот (член 40) колективниот постапувач ги презема обврските за управување со посебен тек на отпад на производителите кои заедно пуштаат на пазарот не повеќе од 49% од вкупната количина производи пуштени на пазарот во Република Северна Македонија, сметано во однос на вкупната количина на производи пуштени на пазарот од претходната година. Уделот на пазарот на колективниот постапувач во Република Северна Македонија се пресметува врз основа на вкупното количество производи во даден тек на отпад што сите регистрирани производители согласно со овој закон ги пуштиле на пазарот во Република Северна Македонија и се утврдува на годишна основа сметано од моментот кога е издадена дозволата за тек на отпад.

Уделот на пазарот на колективниот постапувач на годишна основа го утврдува стручниот орган врз основа на податоците од доставениот годишен извештај и истиот се објавува на веб-страницата на стручниот орган.

Колективен постапувач	Пакување пуштено на пазарот (во тони) за 2022 година	Уделот на пазарот на колективниот постапувач (%)
ПАКОМАК	43 807.00	43.80
ЕУРО ЕКОПАК	12 087.00	12.08
АЛПАК - ЕКО	10 676.20	10.67
Вкупно од сите договорни производители кај колективните постапувачи за отпад од пакување (во тони)	66 570.20	

Табела 2. Регистрирани колективни постапувачи за управување со отпад од пакување и уделот на пазарот

2.3. Количина на отпад од пакување што се создава во Република Северна Македонија, како и идни предвидувања и тренд на развој во наредниот петгодишен период

Заради проектирање на количините кои се пуштаат на пазарот во Република Северна Македонија, а притоа користејќи ги и податоците од колективните постапувачи од изминатите години, стапката на раст од 3% може да се смета за соодветна за да би се пресметале количините на пакување кои би се пуштиле на пазарот на Република Северна Македонија во период од 6 години (Табела бр. 2).

Проекции на количини пакување пуштени на пазарот во РСМ	
Година	Количество (тони)
2022	106.182,70
2023	109.368,18
2024	112.649,22
2025	116.028,70
2026	119.509,56
2027	123.094,85

Табела 3: Проекции за пакување пуштени на пазарот

Овие проекции ќе бидат основа за пресметување на уделот од пазарот сè до моментот на воспоставување на електронски систем за собирање на податоци и воспоставување на електронски регистар на производители. Кога еднаш ќе се воспостави ваквиот електронски систем за водење евиденција и се соберат генерираните податоци, оваа програма ќе се ревидира, во согласност со реалните бројки од пазарот.

2.4. Мерки за превенција на создавањето на отпад од пакување и мерки за поттикнување на собирањето, селектирањето, повторната употреба, рециклирањето и други форми на обновување, преработка и отстранување на отпадот од пакување

Преработка и рециклирање на отпадот од пакување

Во Македонија постојат околу 300 правни лица² кои поседуваат дозвола за складирање, третман и преработка на отпад согласно ЗУО, и тоа:

² Регистарот на правни лица кои поседуват дозволи согласно ЗУО редовно се ревидира и се објавува на: МЖСПП / Документи / Регистри

- Хартија и картон: 40 субјекти имаат дозволи за складирање и третман. Два од нив се преработувачки капацитети, а другите се занимаваат со складирање и извоз;
- Метали: 87 субјекти имаат дозволи. Еден капацитет е топилница за старо железо, а другите се занимаваат со складирање и извоз;
- Пластика: 121 субјект имаат дозвола за складирање и третман. Четири се преработувачки капацитети, а другите се занимаваат со складирање и извоз;
- Стакло: три компании имаат дозволи, од кои една е со преработувачки капацитети, а другите се занимаваат со складирање и извоз;
- Дрво: 97 субјекти имаат дозволи за складирање и третман.

Во 2018 година, се основа првата компанија за производство на RDF, и истата поседува и А-интегрирана еколошка дозвола (ЕКО ЕНЕРѢИ СИСТЕМ ДОО - СКОПЈЕ, Подружница Кавадарци)³. Овој капацитет, како и капацитетот на Титан Цементарница „Усје“ која има дозвола за согорување на монофракции од отпад и RDF, ќе треба да се земе предвид од страна на организираниите системи заради предавање на отпадот од пакување кој не може да се рециклира, сепак водејќи сметка за хиеррхијата на отпадот, односно прво да се одделат фракциите кои можат да се рециклираат, а остатокот да заврши како суровина за добивање на енергија.

2.5 Мерки за подобрување на состојбата на пазарот за обновување, преработка и рециклирање на отпадот од пакување

2.5.1 Мерки за подобрување на собирањето на отпадот од пакување

- Воспоставување на системи за собирање во сите општини за граѓаните да го одделуваат отпадот на изворот (пр., посебен контејнер/канта за пластика, посебен за картон, стакло). Тие може да бидат врз комбинирана основа: собирање од тротоар, собирни места и центри за рециклирање на отпад од домаќинствата.
- Воспоставување на регионални центри за управување со отпад кои вклучуваат инсталации каде се сортира одделно собраниот отпад од пакување и се трансферира на пазарите за рециклирање.
- Министерството за животна средина и просторно планирање треба да работи во тесна соработка со локалната самоуправа и да поддржува иницијативи за подобрување и зголемување на собирањето на отпадот од пакување, ќе помага во набавка на инфраструктура и за одделно собирање преку надоместокот кој се прибира врз основа на законот, вклучувајќи и пробни шеми за да се тестира дали наградите и признанијата може да имаат позитивен ефект.

³ МЖСПП / Сервиси / Интегрирано спречување и контрола на загадувањето

- Министерството ќе поддржува подобра координација на производителите, колективните постапувачи, собирачите на отпад и индустријата за да се дискутира за најдобрите практики за собирање и третман на отпад од пакување и да ги подобри стандардите за третман и квалитетот на рециклираните материјали.
- Министерството ќе поттикнува активности за постигнување на националните цели за отпад утврдот од пакување и ќе финансира и реализира активностите врз основа на Годишна програма за финансирање што министерот ја предлага врз основа на оваа програма. Финансирањето може да опфаќа набавка на садови за селектирање на отпад од пакување, изградба на инфраструктурни објекти за преработка, рециклирање и отстранување на отпад од поширок јавен интерес во Република Северна Македонија, како и да се помогне на колективните постапувачи, кога постојат нарушувања на пазарот или економски кризи, заради делумно покривање на трошоци на правните лица кои вршат собирање и преработка на отпадот.

2.5.2. Мерки за подобрување на повторната употреба, рециклирањето и преработката на отпадот од пакување

- Владата ќе го промовира подигнувањето на свеста за потребата од одделно собирање, за да овозможи високи нивоа на повторна употреба и преработка со рециклирањето на собраните материјали. Новите, повисоки нивоа на собирање ќе создадат економија на обем, во согласност со развојот на технологиите и новите бизнис можности;
- Владата ќе промовира употреба на контејнери што се дизајнирани за повторна употреба или рециклирање, во согласност со редоследот во хиерархијата на управувањето со отпад;
- Владата, заедно со производителите, колективните постапувачи и индустријата за отпад, ќе го поддржи истражувањето на технологиите за собирање, транспорт, повторна употреба и преработка на отпадот од пакување за да помогне во поголема ефикасност на резултатите и усогласеност;
- За производителите, колективните постапувачи, индустријата, трговците на мало и владата, потребни се сеопфатни оперативни упатства и совети, за да може системот за отпад од пакување да функционира непречено и да ги остварува обврските што се поставени во Законот. Клучните чинители ќе бидат вклучени во подготовката на упатства за да се обезбеди потребната оперативна перспектива. Ќе бидат подготвени следниве упатства и стандарди:
 - Стандарди за третман на отпад од пакување за главните текови на материјали - вклучувајќи за собирање, сортирање, складирање, транспорт, подготовка за повторна употреба, третман, преработка и отстранување на сите видови отпад од пакување;

- Упатство за докази и протоколи за отпад од пакување - стандардна документација и известување за собирање, транспорт, повторна употреба, преработка и рециклирање - договорен стандард за докази кој обезбедува доказ дека третманот е извршен според бараните стандарди. Откако ќе се воспостават и договорот протоколи по испитувањата, ќе се избегнат повторувањата на мерењата за да се докаже усогласеноста и учинокот;
- Упатство за ревизија, мониторинг и усогласеност за клучните актери. Упатство за тоа што ќе се ревидира и кој ќе го врши и детали за потребните докази;
- Стандарди за техничка компетентност. Со операциите мора да управуваат квалификувани и технички компетентни лица - квалификации и стандарди кои треба да се договорот;
- Постапки и упатства за извоз на пакувања. Добрата пракса за извозот на отпад од пакување ќе потврди дека се користат валидни висококвалитетни прекуморски маршрути за третман. Ќе се бараат докази за извезените материјали и детали за стандардите за третман, за да се покаже усогласеноста. Треба да се воспостават независни ревизии, за да се потврдат доказите и стандардите за третман во странство.
- Инсталациите што вршат операции за третман на отпад од пакување мора да ги применуваат минималните технички барања. Примери за клучните подрачја се:
 - Простории за складирање;
 - Простории за третман;
 - Покривки за заштита од атмосферски влијанија;
 - Опрема за мерење;
 - Непропустливи површини;
 - Собирање на податоци, известување и ревизија;
 - Превенција и управување со пожари;
 - Транспорт, постапување и складирање;
 - Контаминација на материјали;
 - Цели за текови на отпад од пакување;
- Владата ќе изврши или поддржи истражувања со кои се потврдува оперативната ефикасност на овие материјали, во случај да се појави некаков сомнеж.

2.6. Економски мерки

Владата ќе бара средства за финансирање од капитал и приходи за онлајн системот за собирање на податоци. На почетокот, може да се бараат надворешни извори на финансирање за да се овозможи набавка и функционирање на системот.

Производителите, колективните постапувачи и тие што подлежат на обврски, исто така, ќе мора да финансираат компатибилни системи за да можат да ги доставуваат податоците и да поднесуваат извештаи за нив. За ова барање, исто така, ќе бидат потребни средства за финансирање од капитал и приходи од нивна страна.

Напредувањето на развојот на системот за собирање на податоци до фаза на конкурентски тендер ќе додаде дополнително оптоварување со човечки ресурси за МЖСПП и можеби ќе трае една цела година. Овие вработени ќе треба да поседуваат соодветни познавања од информатичката технологија и отпадот, но ова оптоварување би можело да се намали со обезбедување стручна помош од надворешно финансирање.

Еден ефективен систем за собирање податоци треба да вклучува надворешни услуги како што се управување со проекти, телефонска и електронска техничка поддршка, поддршка за сите корисници, услуги за валидација на податоци, документација за упатства и обуки за корисниците, како тековен трошок од приходи.

Капиталното финансирање за развој на системот за податоци најдобро би се решил преку ИПА проект со цел да се испорача потребниот софтвер и ИТ хардверот што е потребен за спроведување на предложениот систем и за креирање на потребната онлајн алатка за МЖСПП.

Во однос на собирањето, транспортот и рециклирањето/преработката, покрај самите ПОП шеми кои се клучна економска мерка за да се подобри управувањето со отпадот од пакување, исто така, ќе се преземат следниве активности.

- Развој на пазари и зголемување на побарувачката на рециклирани производи преку развој на форум за развој на пазари;
- Воспоставување на зелени јавни набавки за да се зголеми побарувачката на материјали добиени од отпад;
- Владата, заедно со производителите и нивните застапници, ќе промовира и поддржува пилот-иницијативи за демонстрирање, со цел да ги поттикне банките и другите работодавни институции да се вклучат и да дадат поддршка;
- Европската Комисија во декември 2011 година го усвои Акцискиот план за еко-иновации на ЕУ (ЕсоАР), за промоција на развојот на еко-иновациите и нивната примена во цела Европа. Покрај зелените технологии, ЕсоАР треба да промовира и широк спектар на еко-иновативни процеси, производи и услуги. Овој амбициозен план, исто така, ќе се фокусира на подготовка на посилни и пошироки акции за еко-иновации во Европа и пошироко;

- Рамковната програма за конкурентност и иновации на ЕУ и Рамковната програма за истражување и иновации (Хоризонт 2020) се други потенцијални извори. Во текот на пристапниот период и со идното членство, РС Македонија може да учествува во такви активности и финансирање на ЕУ, кои исто така можат да помогнат и за технологијата за ОБА. Многу земји-членки на ЕУ, исто така, ќе имаат пристап до финансиските механизми на ЕЕП⁴.

2.7. Мерки за информирање, едукација и спроведување на кампања за подигање на јавната свест за постапување со отпадот од пакување

Главната цел на кампањата за зголемување на јавната свест е да се пренесат информации кои ќе ја зголемат јавната свест за важноста, ефектите и придобивките од добар и одржлив систем за управување со отпад, да ги засили капацитетите на единиците на локалната самоуправа во тој поглед кои во сегашниот пристап претежно се потпираат на соработката со надворешни фактори како што се НВО, приватен сектор или академската заедница.

Министерството за животна средина и просторно планирање ќе обезбеди средства преку годишната програма за финансирање од Законот за проширена одговорност на производителите за управување со посебните текови на отпад кои ќе бидат наменети за реализирање на национална кампања за подигнување на свеста и упатства до граѓаните за начинот на селектирање, местат обезбедени за селектирање и др активности во насока на воспоставување на примарна селекција.

Алатките и каналите за комуникација можат да бидат поделени во приближно четири различни категории, делумно преклопени, врз основа на нивната ефикасност на трошоците (ниска цена - висока цена) и обемот на работата. Во Прилог 1 од оваа Програма се дадени целните групи и каналите на комуникација кои се однесуваат на сите дтекови на отпад.

2.8. Преглед на законската регулатива за управување со отпадот од пакување и мерки за нејзино подобрување

Основниот закон со кој се уредуваше управувањето со отпадот во Република Северна Македонија беше Законот за управување со отпадот од 2004 годин, кој претрпе доста измени.⁵ Во овој закон беше воспоставена основната обврска за проширена одговорност на производителот кој со производите што ги пушта на пазарот создава отпад кој припаѓа на посебните текови на отпад, и тоа на отпад од пакување, отпад од електрична и електронска опрема и отпад од батерии и акумулатори.

⁴ Финансиски механизми на ЕЕА

⁵ Закон за управување со отпад – вон сила („Службен весник на РМ“ бр. 68/04, 71/04, 107/07, 102/08, 134/08, 09/11, 123/12, 147/13, 163/13, 51/15, 146/15, 156/15, 192/15, 29/16, 63/16 и („Службен весник на РСМ“ бр. 31/20)

Законот за пакување и отпад од пакување беше усогласен со релевантните директиви на Европската унија со што се започна со спроведување и постигнување на цели кои придонесуваат кон исполнување на напорите на ниво на ЕУ но и на глобалните напори за намалување на создавањето на отпад, како и постигнување на повисок степен на искористување на отпадот.

Врз основа на горенаведените закони во Република Северна Македонија се воспоставија неколку системи за колективно или самостојно постапување со отпадот од пакување кои ги спроведуваат обврските на производителите што произлегуваат од овој закон, а особено поврзани со постигнување на националните цели за собирање на отпад од пакување, на целите за повторна употреба, како и преработка и рециклирање.

Спроведување на овие закони покажа дека во Република Северна Македонија постои потенцијал за собирање на отпад што припаѓа на посебните текови, како и на негова соодветна преработка и рециклирање. Воедно, се увиде дека досегашниот систем има одредени слабости кои се поврзани пред сè со постоење на услови на работа кои се различни за одделните текови на отпад што создава можност за нарушување на конкуренцијата и пазарот. Како слаба точка беше воочено и недоволното регулирање на работата на колективните постапувачи, особено во делот на начинот на користењето на средствата што се добива од надоместокот што го добиваат од производителите. Сета оваа состојба наметна потреба за подетално регулирање на работењето на колективните и самостојните системи за постапување со посебните текови на отпад и воспоставување на единствен начин на нивно регулирање со што ќе се избегне можноста за нарушување на конкуренцијата и пазарот.

Дополнително, новиот пакет на законодавство на ЕУ во областа на управувањето со отпадот и воведувањето на концептот на циркуларна економија како задолжителен пристап во управувањето со отпадот, наметна потреба за доуредување на одредбите на Законот за управување со отпад од плакување и отпад од пакување. Поради горенаведеното, се пристапи кон усвојување на нов Законот за управување со пакување и отпад од пакување кој беше донесен во септември 2021 година⁶.

Во наредниот период, согласно одредбите од законот потребно е да се донесат следните подзаконски акти и тоа:

- 1) Листа на илустративни примери на пакувања.
- 2) Правилник за стандардите за биораградливост кои треба да ги исполнуваат лесните пластични кеси за носење на стоки, начинот на пуштање на пазар на биораградливите кеси од страна на трговците како и формата и содржината на образецот за водење на евиденција за бројот на продадени биораградливи лесни пластични кеси на продажното место (донесен и објавен во „Сл. весник на РСМ“ бр.265/21).

⁶ Законот за управување со пакување и отпад од пакување („Сл. весник на РСМ“ бр.216/21)

- 3) Правилник за начинот и условите за надминување на нивоата на содржина на тешки метали во пакувањето, како и начинот на водење и содржината на евиденцијата и извештајот за постапување со пакување кои содржат тешки метали.
- 4) Правилник за начинот на нумерирање и кратенките на кои се заснова системот за идентификација и означување на материјалите од кои е произведено пакувањето, како и формата и содржината на ознаката за постапување со пакувањето.
- 5) Правилник за начинот на пресметување на целите за собирање, преработка и рециклирање на отпадот од пакување, начинот на пресметување на прилагодените цели, како и начинот на пријавување на податоците и водењето на евиденцијата.
- 6) Правилник за формата и содржината на образецот за водење евиденција од страна на трговците за количините на преземен отпад од пакување.
- 7) Правилник за формата и содржината на образецот за квартална пресметка на надоместокот и образецот за поврат на надоместокот, како и начинот, постапката и потребната документација за враќање на уплатениот надоместокот.
- 8) Правилник за начинот на водење, одржување и чување на евиденцијата за пресметаниот и уплатен надоместок, како и формата и содржината на образецот за пресметка на уплатениот надоместок и
- 9) Правилник за формата и содржината на прекршочниот платен налог.

2.9. Насоки за идниот развој на управувањето со отпад од пакување

Имплементирани се повеќе директиви на ЕУ, со цел да се пренесе одговорноста за посебните текови отпад на производителот, за да се влијае врз размислувањето во фазата на дизајнирање и да се обезбедат адекватни постапки за повторна употреба на крајот на животниот циклус, рециклирање или еколошки здраво отстранување.

Трансферот на одговорност за собирање, третман и рециклирање на отпадот од пакување од државата на производителите е комплексен. Концептот за проширена одговорност на производителите за пакување е воведен во националниот закон во 2010 година, но потребна е подобра примена во пракса, и тоа:

- Потребен е јасен план за имплементација кој јасно ги утврдува обврските на секоја страна, соодветните финансиски мерки и санкциите за непочитување;
- Постои неприфатливо висока стапка на „слепи патници“ (компаниии кои го избегнуваатпочитувањето на законската обврска) и потреба да се подобри имплементацијата, да се зајакне капацитетот и да се развие силен режим на санкции и спроведување;

- Неопходно е да се разгледа проблемот со неформалниот сектор, кој, наводно, одделно ги собира само највредните материјали;
- Воспоставување на независно тело за салдирање на производителите, чијашто задача е да се оптимизираат перформансите на колективните системи за собирање на отпад, со цел да се зголемат стапките за собирање, повторна употреба, преработка и рециклирање.
- Зголемена покриеност на проширената одговорност на производителите во Република Северна Македонија, со цел да се вклучат искористени возила, гуми, текстили, масла и масти.

2.10. Планирани цели што треба да се постигнат во наредниот период, како и постигнување на цели кои се во согласност со законодавството и политиките на Европската Унија во областа на управувањето на отпадот од пакување

2.10.1 Национални цели

Производителите се должни да обезбедат реализација на националните цели кои се однесуваат на собирање, рециклирање и преработка на отпадот од пакување, настанат од спакуваните производи пуштени на пазар во Република Северна Македонија.

Количината на отпад од пакување што секој производител е должен да ја собира, преработи и рециклира во тековната година е еднаква на нивниот удел на пакување од вкупната количина на пакувања пуштени на пазарот во Република Северна Македонија во претходната година по категорија на производи.

Националните цели на Република Северна Македонија за собирање, преработка и рециклирање на отпадот од пакување се:

- 1) за пакувањето што е пуштено на пазарот во Република Северна Македонија, треба да се соберат следниве количини и тоа:
 - 55% за 2021 година,
 - 57% за 2022 година,
 - 60% за 2023 година,
 - 65% за 2024 година,
 - 70% за 2025 година,
 - 75% за 2026 година,
 - 80% за 2027 година,
 - 85% за 2028 година.

Најдоцна до 31 декември 2030 година минимум 65% од тежината на целиот отпад од пакување ќе треба да се рециклира, а и треба да се исполнат следниве минимални цели по тежина за рециклирање, во однос на следниве посебни материјали кои се содржат во отпадот од пакување:

- 50% пластика,
- 25% дрво,
- 70% железни метали,
- 50% алуминиум,
- 70% стакло,
- 75% хартија и картон.

Законската обврска за рециклирање на отпадот од пакување до 31 декември 2035 година изнесува минимум 70 % од тежината на целиот отпад од пакување, а исто така треба да се исполнат следниве минимални цели по тежина за рециклирање во однос на следниве посебни материјали кои се содржат во отпадот од пакување:

- 55% пластика,
- 30% дрво,
- 80% железни метали,
- 60% алуминиум;
- 75% стакло и
- 85% хартија и картон.

2.10.2 Цели на ЕУ

Целите на ЕУ произлегуваат од различните Директиви за видови отпад, кои се суштински показатели за одржливото управување со отпад (Табела 4). Сепак, за РС Македонија, некои од целните датуми за приклучување во ЕУ веќе се изминати и роковите тешко може да се достигнат.

Потсектори и цели	Извор	Рок
Рециклирање на 60% од отпадот од пакување	Директива 2018/852	2025

<p>Рециклирање на специфични видови отпад од пакув.:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● 50 % пластика; ● 25 % дрво; ● 70 % метали кои содржат железо ● 50 % алуминиум; ● 70 % стакло; ● 75 % хартија и картон; 	<p>Директива 2018/852</p>	<p>2025</p>
<p>Рециклирање на 70% од отпадот од пакување</p>	<p>Директива 2018/852</p>	<p>2030</p>
<p>Рециклирање на специфични видови отпад од пакув.:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● 55 % пластика; ● 30 % дрво; ● 80 % метали кои содржат железо ● 60 % алуминиум; ● 75 % стакло; ● 85 % хартија и картон; 	<p>Директива 2018/852</p>	<p>2030</p>

Табела 4: ЕУ цели за отпад од пакување

3. Програма за управување со отпад од батерии и акумулатори

3.1 Опис и оцена на постојната состојба во управувањето со отпад од батерии и акумулатори

Директивата за батерии (2006/66/ЕК) забранува продажба на батерии кои содржат одредени опасни супстанции, ги дефинира мерките за воспоставување на шеми со цел да се постигнат високи нивоа на собирање и рециклирање и ги утврдува целите за активностите за собирање и рециклирање.

Законот за управување со отпадни батерии и акумулатори воведува ПОП за да се создадат пазарни услови за високи нивоа на собирање и третман. Како резултат на тоа, воспоставени се првите колективни постапувачи.

Околу 118⁷ производители/увозници на батерии и акумулатори се регистрирани и доставуваат извештаи за производството/увозот на МЖСПП. Производителите и увозниците кои не се приклучуваат на колективен постапувач мора да плаќаат надомест. Како и со пакувањето, има значителен број на „слепи патници“.

Собирни места се поставени во големи супермаркети и во други објекти. Сепак, иако стапките на собирање се подобруваат, тие сè уште се ниски и мора да се направат повеќе. Во едно истражување за отстранување на отпадни батерии во три општини (Скопје, Охрид и Делчево) е мерена масата на батерии во мешаниот отпад, собрани од домаќинствата и од комерцијалните и индустриските објекти. Утврдено е дека на општинските депонии заедно со мешаниот отпад се отстрануваат до 270 тони отпадни батерии годишно.

3.2 Податоци за производителите, колективните и самостојните постапувачи кои учествуваат во управувањето со отпад од батерии и акумулатори

Во следната табела се претставени регистрираните производители до 30 јуни 2022 година. Со оглед на тоа дека има сеуште нерегистрирани договорни производители оваа количина не се зема како релевантна количина на национално ниво за 2022 година. Истат е даена во глава 3.3 од оваа Програма.

⁷ Оваа количина е само од регистрираните производители до 30 јуни 2022 година. Со оглед на тоа дека има сеуште нерегистрирани договорни производители оваа количина не се зема како релевантна количина на национално ниво за 2022 година

Договорни производители	112	Мали производители	6
Вкупно регистрирани производители во РСМ во 2022 година	118		
Количини БА пуштени на пазарот од страна на регистрирани производители во 2022 година (во kg)	ПРЕНОСНА БАТЕРИЈА ИЛИ АКУМУЛАТОР	358 913.242	
	БАТЕРИЈА ВО ФОРМА НА КОПЧЕ	3 527. 506	
	АВТОМОБИЛСКА БАТЕРИЈА ИЛИ АКУМУЛАТОР	277 292.681	
	ИНДУСТРИСКА БАТЕРИЈА ИЛИ ИНДУСТРИСКИ АКУМУЛАТОР	39 104.671	
	БАТЕРИСКО ПАКУВАЊЕ	10.28	
Вкупно пуштени БА на пазарот во РСМ за 2022 година** (во kg)	678 848.38		

Табела 5. Број на регистрирани производители и вкупна количина на батерии и акумулатори пуштени на пазарот на Република Северна Македонија заклучно со 30 јуни 2022 година

**Оваа количина е само од регистрираните производители до 30 јуни 2022 година. Со оглед на тоа дека има сеуште нерегистрирани договорни производители оваа количина не се зема како релевантна количина на национално ниво за 2022 година.

Согласно законот (член 40) колективниот постапувач ги презема обврските за управување со посебен тек на отпад на производителите кои заедно пуштаат на пазарот не повеќе од 49% од вкупната количина производи пуштени на пазарот во Република Северна Македонија, сметано во однос на вкупната количина на производи пуштени на пазарот од претходната година. Уделот на пазарот на колективниот постапувач во Република Северна Македонија се пресметува врз основа на вкупното количество производи во даден тек на отпад што сите регистрирани производители согласно со овој закон ги пуштиле на пазарот во Република Северна Македонија и се утврдува на годишна основа сметано од моментот кога е издадена дозволата за тек на отпад.

Уделот на пазарот на колективниот постапувач на годишна основа го утврдува стручниот орган врз основа на податоците од доставениот годишен извештај и истиот се објавува на веб-страницата на стручниот орган.

Согласно горе изнесеното, уделот на пазарот на секој од лиценцираните колективни постапувачи за 2022 година е утврден врз основа на Планот за управување со отпад на Република Северна Македонија 2021-2031, а е прикажан во табелата број 6.

Колективен постапувач	производи односно пакување пуштени на пазарот (во тони) за 2022 година	Уделот на пазарот на колективниот постапувач (%)
НУЛА ОТПАД (ОБА)	1 441.00	45.46

Табела 6. Регистрирани колективни постапувачи за управување со отпад отпадни батерии и акумулатори

3.3 Количина по вид на отпад од батерии и акумулатори што се создава во Република Северна Македонија, како и идни предвидувања и тренд на развој во наредниот петгодишен период

Земајќи ги во предвид обработени податоци од Царинската Управа на РСМ за увоз на материјали и производи, се утврди дека до 2019 година има нагорен тренд во увозот во изминатите години, со стапка на раст од 10% годишно и ова може да биде прифатлива основа за проектирање на референтните количини за наредниот седумгодишен период. Има голем пад (околу 30%) во 2020 година што веројатно се должи на состојбата со пандемијата од Ковид 19. Трендот на намалување се забележува и во првите 5 месеци од 2021 година. Во Табела 7 се дадени проекциите за пуштени преносни БА и индустриски БА. Секако, и за овој тек на отпад важи истото т.е. МЖСПП утврдува проекции кои ќе бидат основа за пресметување на уделот од пазарот, сè до моментот на воспоставување на електронскиот систем за собирање на податоци и воспоставување на електронскиот регистар на производители. Кога еднаш ќе се воспостават и ќе се соберат

генерираните податоци, оваа програма ќе се ревидира, во согласност со реалните бројки на пазарот, односно МЖСПП ќе утврдува годишни цели за собирање, рециклирање и преработка, во согласност со прописите за управување со отпад, најдоцна до 15 декември во тековната година за наредната година.

Проекции на количини БА пуштени на пазарот во РСМ	Количество преносни БА (тони)	Количество индустриски и автомобилски
2022	176,13	3.090
2023	181,41	3.183
2024	186,85	3.278
2025	192,45	3.376
2026	198,22	3.477
2027	204,17	3.581

Табела 7. Проекции на количини БА пуштени на пазарот во РСМ за пет годишен период

3.4. Мерки за превенција и создавањето на отпад од батерии и акумулатори и мерки за поттикнување на собирањето, селектирањето, повторната употреба, рециклирање и други форми на обновување, преработка и отстранување на отпадот од батерии и акумулатори

- Промовирање на замена на батерии за еднократна употреба со батерии што можат да се полнат и мали апарати што користат соларна енергија и директна замена на производите со други со електричен приклучок;
- Поттикнување на истражување и развој на батерии и акумулатори со подобри еколошки карактеристики и помала содржина на загадувачки супстанции;

- Поттикнување на употребата на уреди кои овозможуваат лесно отстранување и замена на батериите;
- Ограничување на увозот на производи кои не ги исполнуваат критериумите во националниот закон;
- Батериите и акумулаторите што се увезени во РС Македонија мора да ги инкорпорираат еколошките критериуми во дизајнот, избегнувајќи ја употребата на тешки метали: Hg, Cd, Pb.

3.5. Мерки за подобрување на состојбата на пазарот за обновување, преработка и рециклирање на отпадот од батерии и акумулатори

- Подобрување на пристапноста до системите за собирање, на пример, специјално обележани контејнери поставени на определени собирни места, како што се просториите на поседувачите и дистрибутерите, продавниците, супермаркетите и градските услуги, како и општинските собирни места.
- Промовирање на акредитиран статус на систем за управување со животната средина и ревизија (EMAS) за компаниите за третман на отпадни батерии и акумулатори;
- Иако инфраструктурата за третман на ОБА во Македонија е во развој, поголемиот дел ОБА ќе се извезуваат и рециклираат во други подрачја на ЕУ или ОЕЦД. Ќе се подготват закони за олеснување на потребниот извоз и ќе се изработат упатства за да им се помогне на операторите кои сакаат да складираат и извезуваат ОБА за рециклирање и преработка;
- Администрацијата, заедно со производителите, колективните постапувачи, индустријата за отпад, ќе промовира и поддржува истражување и развој на технологиите за собирање, транспорт, повторна употреба и преработка на ОБА, со цел да помогне за поголема ефикасност на резултатите и усогласеноста;
- Администрацијата, заедно со производителите, колективните постапувачи, претставниците на индустријата за отпад, ќе ги подготви и промовира следните упатства, стандарди и кодекси на пракса:

- Упатство за докази и протоколи за ОБА - стандардна документација и известување за собирање, транспорт, повторна употреба, преработка и рециклирање - стандард за докази кој покажува дека третманот е извршен според бараните стандарди;
- Упатство за ревизија, мониторинг и усогласеност на клучните актери - упатство за тоа што ќе се ревидира и од кого, и доказите што ќе бидат потребни;
- Упатство за повратно преземање и собирни места - кодекс на пракса: кодекс на пракса за тие што собираат ОБА од местата за повратно преземање назад за да се максимизира одделното собирање, повторната употреба и преработката на ОБА;
- Упатство за опасен отпад за операторите за складирање и третман на ОБА - Упатство за управување со опасни материјали и компоненти од почетокот до крајот на животниот циклус со инструкции за постапување, транспорт, складирање и прифатливи маршрути за преработка и отстранување;
- Стандарди за управување и техничка компетентност: за да се обезбеди добра практика, со операциите мора да работат и управуваат технички компетентни лица - квалификации и стандарди кои треба да се договорат;
- Упатство за повторна употреба – Совети и упатство за тие што се вклучени во преземањето назад - идентификување кои предмети се прифатливи или соодветни за повторна употреба, како да се означат, да се постапува и да се складира опремата и да се добијат повратни информации од претходните сопственици за состојбата на производот и упатство за методите за одделување на предмети и/или делови за повторна употреба и безбедно тестирање на електриката и функционалноста;
- Подготовка на упатство за најдобра практика во индустријата за расклопување/третман: упатство за тоа како безбедно да се отстранат одредени супстанции или компоненти и на начин што ќе ја максимизира повторната употреба и рециклирањето;
- Минимални стандарди за третман од директивата за ОБА: директивата за ОБА поставува екстензивни минимални барања и овие барања ќе бидат јасно поставени во еден документ со упатства, со цел да се обезбеди јасност што им е потребна на операторите и инспекторите. Веројатно ќе има значителни нивоа на расклопување на ОБА при подготовката на материјалите за извоз. Примери за такви активности се следниве:
- Третман на ОБА користејќи најдобри техники за третман, преработка и рециклирање;

- Отстранување на сите течности;
- Исполнување на барањата од член 4 од РДО: хиерархија на отпад;
- Барања за еколошки здрава повторна употреба и рециклирање;
- Барања за складирање;
- Имплементација на минимални барања за инфраструктура, вклучувајќи непропустливи површини, покривки за заштита од атмосферски влијанија, опрема за мерење и собирање на податоци.

3.6. Економски мерки

Покрај самите ПОП шеми кои се клучна економска мерка за да се подобри собирањето и управувањето, исто така, ќе се преземат следниве активности.

- Развој на пазари и зголемување на побарувачката на рециклирани производи преку развој на форум за развој на пазари;
- Воспоставување на зелени јавни набавки за да се зголеми побарувачката на материјали добиени од отпад;
- Администрацијата, заедно со производителите и нивните застапници, ќе промовира и поддржува пилот-иницијативи за демонстрирање, со цел да ги поттикне банките и другите заемодавни институции да се вклучат и да дадат поддршка;
- Европската Комисија во декември 2011 година го усвои Акцискиот план за еко-иновации на ЕУ (ЕсоАР⁸), за промоција на развојот на еко-иновациите и нивната примена во цела Европа. Покрај зелените технологии, ЕсоАр треба да промовира и широк спектар на еко-иновативни процеси, производи и услуги. Овој амбициозен план, исто така, ќе се фокусира на подготовка на посилни и пошироки акции за еко-иновации во Европа и широко;
- Рамковната програма за конкурентност и иновации на ЕУ (ПКИ) и претстојната Рамковна програма за истражување и иновации (Хоризонт 2020⁹) се други потенцијални извори. Во текот на пристапниот период и со идното членство, РС Македонија може да учествува во такви активности и финансирање на ЕУ, кои исто така можат да помогнат и за технологијата за ОБА. Многу земји-членки на ЕУ, исто така, ќе имаат пристап до финансиските механизми на ЕЕП¹⁰.

⁸ Акциски план на ЕУ за еко-иновации (ЕсоАР)

⁹ Рамковна програма за истражување и иновации (Horizon 2020)

¹⁰ Финансиски механизми на ЕЕА

3.7. Мерки за информирање, едукација и спроведување на кампања за подигање на јавната свест за постапување со отпад од батерии и акумулатори

Главната цел на кампањата за зголемување на јавната свест е да се пренесат информации кои ќе ја зголемат јавната свест за важноста, ефектите и придобивките од добар и одржлив систем за управување со отпад, да ги засили капацитетите на единиците на локалната самоуправа во тој поглед кои во сегашниот пристап претежно се потпираат на соработката со надворешни фактори како што се НВО, приватен сектор или академската заедница.

Министерството за животна средина и просторно планирање ќе обезбеди средства преку годишната програма за финансирање од Законот за проширена одговорност на производителите за управување со посебните текови на отпад кои ќе бидат наменети за реализирање на национална кампања за подигнување на свеста и упатства до граѓаните за начинот на селектирање, местат обезбедени за селектирање и др активности во насока на воспоставување на примарна селекција.

Алатките и каналите за комуникација можат да бидат поделени во приближно четири различни категории, делумно преклопени, врз основа на нивната ефикасност на трошоците (ниска цена - висока цена) и обемот на работата. Во Прилог 1 од оваа Програма се дадени целните групи и каналите на комуникација кои се однесуваат на сите дтекови на отпад.

3.8. Преглед на законската регулатива за управување со отпадни батерии и акумулатори и мерки за нјзино подобрување

Основниот закон со кој се уредуваше управувањето со отпадот во Република Северна Македонија беше Законот за управување со отпадот од 2004 годин, кој претрпе доста измени.¹¹ Во овој закон беше воспоставена основната обврска за проширена одговорност на производителот кој со производите што ги пушта на пазарот создава отпад кој припаѓа на посебните текови на отпад, и тоа на отпад од пакување, отпад од електрична и електронска опрема и отпад од батерии и акумулатори.

Законот за управување со батерии и акумулатори и отпадни батерии и акумулатори беше усогласен со релевантните директиви на Европската унија со што се започна со спроведување и постигнување на цели кои придонесуваа кон исполнување на напорите на ниво на ЕУ но и на глобалните напори за намалување на создавањето на отпад, како и постигнување на повисок степен на искористување на отпадот.

Врз основа на горенаведените закони во Република Северна Македонија се воспоставија неколку системи за колективно или самостојно постапување кои ги спроведуваат обврските на производителите што произлегуваа од овој закон, а особено поврзни со постигнување на

¹¹ Закон за управување со отпад – зон сила („Службен весник на РМ“ бр. 68/04, 71/04, 107/07, 102/08, 134/08, 09/11, 123/12, 147/13, 163/13, 51/15, 146/15, 156/15, 192/15, 29/16, 63/16 и („Службен весник на РСМ“ бр. 31/20)

националните цели за собирање и на целите за повторна употреба, како и преработка и рециклирање.

Спроведување на овие закони покажа дека во Република Северна Македонија постои потенцијал за собирање на отпад што припаѓа на посебните текови, како и на негова соодветна преработка и рециклирање. Воедно, се увиде дека досегашниот систем има одредени слабости кои се поврзани пред се со постоење на услови на работа кои се различни за одделните текови на отпад што создава можност за нарушување на конкуренцијата и пазарот. Како слаба точка беше воочено и недоволното регулирање на работата на колективните постапувачи, особено во делот на начинот на користењето на средствата што се добива од надоместокот што го добиваат од производителите. Сета оваа состојба наметна потреба за подетално регулирање на работењето на колективните и самостојните системи за постапување со посебните текови на отпад и воспоставување на единствен начин на нивно регулирање со што ќе се избегне можноста за нарушување на конкуренцијата и пазарот.

Дополнително, новиот пакет на законодавство на ЕУ во областа на управувањето со отпадот и воведувањето на концептот на циркуларна економија како задолжителен пристап во управувањето со отпадот, наметна потреба за доуредување на одредбите на Законот за управување батерии и акумулатори и отпад од батерии и акумулатори. Поради горенаведеното, се пристапи кон усвојување на нов Законот за управување со батерии и акумулатори и отпад од батерии и акумулатори кој беше донесен во август 2021 година¹².

Во наредниот период, согласно одредбите од законот потребно е да се донесат следните подзаконски акти и тоа:

- 1) Правилник за начинот на означување на батериите и акумулаторите и на батериските пакувања, формата и содржината на симболот за одделно собирање, формата и содржината на хемискиот симбол за метали, како и начинот за утврдување на капацитетот на преносните и автомобилските батерии и акумулатори.
- 2) Правилник за начинот на следење и пресметка на реализацијата на стапките за собирање на отпадни батерии и акумулатори, формата и содржината на образецот за следење и пресметка како и методологијата за пресметка на годишните количини продадени батерии и акумулатори.
- 3) Правилник за посебните правила во однос на пресметување на ефикасноста на рециклирањето на отпадните батерии и акумулатори.
- 4) Правилник за формата и содржината на образецот за водење евиденција од страна на трговците за количините на преземени отпадни батерии и акумулатори.
- 5) Правилник за формата и содржината на образецот за квартална пресметка на надоместокот и образецот за поврат на надоместокот, како и начинот, постапката и потребната документација за враќање на уплатениот надоместокот.

¹² Законот за управување со батерии и акумулатори и отпад батерии и акумулатори („Сл. весник на РСМ“бр.176/21)

6) Правилник за начинот на водење, одржување и чување на евиденцијата за пресметаниот и уплатен надоместок, како и формата и содржината на образецот за пресметка за уплатениот надоместок и

7) Правилник за формата и содржината на прекршочниот платен налог.

Во овој закон се транспонираат одредбите од Директивата на Европскиот Парламент и на Советот од 6 септември 2006 година (2006/66/ЕЗ) за батерии и акумулатори и отпадни батерии и акумулатори и за укинување на Директивата 91/157/ЕЕЗ.

3.9. Насоки за идниот развој на управувањето со отпадот од батерии и акумулатори

Имплементирани се повеќе директиви на ЕУ, со цел да се пренесе одговорноста за посебните текови отпад на производителот, за да се влијае врз размислувањето во фазата на дизајнирање и да се обезбедат адекватни постапки за повторна употреба на крајот на животниот циклус, рециклирање или еколошки здраво отстранување.

Трансферот на одговорност за собирање, третман и рециклирање на отпадот од пакување од државата на производителите е комплексен. Концептот за проширена одговорност на производителите е воведен во националните закони, но потребна е подобра примена во пракса, и тоа:

- Потребен е јасен план за имплементација кој јасно ги утврдува обврските на секоја страна, соодветните финансиски мерки и санкциите за непочитување;
- Постои неприфатливо висока стапка на „слепи патници“ (компаниии кои го избегнуваатпочитувањето на законската обврска) и потреба да се подобри имплементацијата, да се зајакне капацитетот и да се развие силен режим на санкции и спроведување;
- Неопходно е да се разгледа проблемот со неформалниот сектор, кој, наводно, одделно ги собира само највредните материјали;
- Воспоставување на независно тело за салдирање на производителите, чијашто задача е да се оптимизираат перформансите на колективните системи за собирање на отпад, со цел да се зголемат стапките за собирање, повторна употреба, преработка и рециклирање.
- Зголемена покриеност на проширената одговорност на производителите во Република Северна Македонија, со цел да се вклучат искористени возила, гуми, текстили, масла и масти.

3.10. Планирани цели на отпад од батерии и акумулатори што треба да се постигнат во наредниот период, како и постигнување на цели кои се во согласност со законодавството и политиките на Европската Унија во областа на управувањето со отпад од батерии и акумулатори

Целите поставени од Република Северна Македонија за собирање на отпадни батерии и акумулатори се дадени во табела 8.

Национални цели по години	Процент на собирање на преносни батерии и акумулатори	Процент на собирање на индустриски батерии и акумулатори
2020	20%	60%
2021	25%	65%
2022	30%	70%
2023	35%	75%
2024	40%	80%
2025	45%	85%
2026	50%	90%
2027	55%	95%

Табела 8: Национални цели за собирање на ОБА

Националните цели за третман

- Сите собрани батерии и акумулатори мора да бидат подложени на третман;
- Третманот, во најмала рака, подразбира отстранување на сите течности и киселини.

Рециклирање

Постапките на рециклирање се очекува да ги остварат барем следниве стапки:

- Рециклирање од 65%, според просечна тежина на оловно-киселински батерии и акумулатори, вклучувајќи рециклирање на оловната содржина на највисок степен кој е технички изводлив, притоа со избегнување на прекумерните трошоци;
- Рециклирање од 75%, според просечната тежина на никел-кадмиумски батерии и акумулатори, вклучувајќи рециклирање на кадмиумската содржина на највисок можен степен кој е технички изводлив, притоа со избегнување на прекумерни трошоци и
- Рециклирање од 50%, според просечната тежина на другите отпадни батерии и акумулатори.

Директивата за батерии поставува цели за собирање (45% од батериите пуштени на пазарот до 2016 година), но тие веројатно нема да бидат остварливи и ќе се преговараат подолги временски рокови како дел од пристапните преговори. Целите за собирање, ефикасноста на третманот, надоместоците и деталите за финансиските гаранции за батерии и акумулатори се утврдени во Законот за управување со батерии и акумулатори и отпад батерии и акумулатори („Сл. всник на РСМ“ бр.176/21).

4. Програма за управување со отпад од електрична и електронска опрема

4.1 Опис и оцена на постојната состојба во управувањето со со отпад од електрична и електронска опрема

Отпадот од електрична и електронска опрема е еден од најбргу растечките текови на отпад во ЕУ, со стапка од 3-5% годишно. ОЕЕО содржи различни супстанции кои претставуваат значителен ризик по здравјето и животната средина доколку со него се постапува на несоодветен начин. Од друга страна, со рециклирање и повторна употреба на ОЕЕО, се создаваат значителни можности во смисла на тоа што секундарните сировини ќе бидат достапни на пазарот. Процентот на различните фракции на ОЕЕО се претставени во графата која е наведена подолу. (Widmer et. al., 2005).

Економијата во Македонија се развива со забрзано темпо, со пазар за електрична и електронска опрема кој се развива многу бргу, и истиот во иднина ќе генерира значителна количина на ОЕЕО. Македонија мора да развие соодветна инфраструктура за третман на ОЕЕО, за да се минимизира влијанието од забраните и политиките за на отпад најмногу што е можно, како што е забраната за извоз донесена од страна на НР Кина, на пример.

ОЕЕО е дел од системот опфатен со Директивата за проширена одговорност што е имплементиран со цел да се префрли одговорноста за посебните конкретни текови на отпад на производителот. Обновената директива за ОЕЕО врз која се базира преработениот Закон за ОЕЕО воведува комплетно нова категоризација на ОЕЕО, различен систем за пресметување, за да се реализираат уште поамбициозни цели за собирање и третман. Со неа се појаснуваат низа дефиниции и се воспоставуваат нови обврски за различните засегнати страни, со што се обезбедува транспарентно функционирање на еднакви услови за сите нив.

Системот на проширена одговорност на производителите е воведен и отпочнато е со повратниот прием и собирање на отпадот. Сепак, иако законската рамка е во сила, режимот на ОЕЕО функционира несоодветно и не го постигнува својот целосен потенцијал.

Со Директивата за ОЕЕО бр. 2012/19/ЕУ се ревидирани категориите на производи, со што видовите на ЕЕО се делат на 6 нови категории, и тоа:

1. Опрема за топлинска измена;
2. Екрани, монитори и опрема која содржи екрани со површина поголема од 100 cm²;
3. Светилки;
4. Голема опрема (надворешни димензии поголеми од 50 cm). Во оваа категорија не е вклучена опрема од категориите 1 до 3;
5. Мала опрема (надворешни димензии помали од 50 cm). Во оваа категорија не е вклучена опрема од категориите 1 до 3 и 6;
6. Мала ИКТ и телекомуникациска опрема (со надворешни димензии помали од 50cm).

Во листата се наведени подкатегории со цел да се олесни категоризацијата на опремата. Преку неисцрпна листа на ЕЕО во форма на Правилник, понатаму се идентификуваат сите производи и категории на производи. Со дадениот преоден период и производителите и индустријата, може да се прилагодат кон новите барања и категории на производи.

4.2 Податоци за производителите, колективните и самостојните постапувачи кои учествуваат во управувањето со со отпад од електрична и електронска опрема

Во следната табела се пртставени регистрираните производители до 30 јуни 2022 година. Со оглед на тоа дека има сеуште нерегистрирани договорни производители оваа количина не се зема како релевантна количина на национално ниво за 2022 година. Истат е даена во глава 4.3 од оваа Програма.

Договорни производители	179	Мали производители	9
Вкупно регистрирани производители во РСМ во 2022 година	188		
Количини опрема ЕЕО на пазарот од страна на регистрирани производители во 2022 година (во kg)	Голема опрема	657 251.353	
	Опрема за температурна размена	211 052.972	
	Екрани, монитори и опрема која има екрани со површина поголема од 100 cm ²	425 191.638	
	Светилки	31 032.824	
	мала опрема	2 507 842.503	
	мала информатичко - комуникациска технологија и телекомуникациска опрема	400 933.561	
Вкупно ЕЕО пуштена на пазарот во РСМ за 2022 година *** (во kg)	4 233 304.851		

Табела 9. Број на регистрирани производители и вкупна количина на електрична и електронска опрема пуштена на пазарот на Република Северна Македонија заклучно со 30 јуни 2022 година

***Оваа количина е само од регистрираните производители до 30 јуни 2022 година. Со оглед на тоа дека има сеуште нерегистрирани договорни производители оваа количина не се зема како релевантна количина на национално ниво за 2022 година.

Согласно законот (член 40) колективниот постапувач ги презема обврските за управување со посебен тек на отпад на производителите кои заедно пуштаат на пазарот не повеќе од 49% од вкупната количина производи пуштени на пазарот во Република Северна Македонија, сметано во однос на вкупната количина на производи пуштени на пазарот од претходната година. Уделот на пазарот на колективниот постапувач во Република Северна Македонија се пресметува врз основа на вкупното количество производи во даден тек на отпад што сите регистрирани производители согласно со овој закон ги пуштиле на пазарот во Република Северна Македонија и се утврдува на годишна основа сметано од моментот кога е издадена дозволата за тек на отпад.

Уделот на пазарот на колективниот постапувач на годишна основа го утврдува стручниот орган врз основа на податоците од доставениот годишен извештај и истиот се објавува на веб-страницата на стручниот орган.

Согласно горе изнесеното, уделот на пазарот на секој од лиценцираните колективни постапувачи за 2022 година е утврден врз основа на Планот за управување со отпад на Република Северна Македонија 2021-2031 и е прикажан во табелата 10.

Колективен постапувач	производи односно пакување пуштени на пазарот (во тони) за 2022 година	Уделот на пазарот на колективниот постапувач (%)
НУЛА ОТПАД (ОЕЕО)	6 965.00	20.00
ЕКОН ЕЛЕКТРОН (ОЕЕО)	8 277.21	23.78
ЕЛКОЛЕКТ (ОЕЕО)	3 479.91	10
Вкупно од сите договорни производители кај колективните постапувачи за ОЕЕО (во тони)	33 964.33	

Табела 10. Регистрирани колективни постапувачи за управување со отпадна електрична и електронска опрема

4.3 Количина по посебен зид на со отпад од електрична и електронска опрема што се создава во Република Северна Македонија, како и идни предвидувања и тренд на развој во наредниот петгодишен период

МЖСПП утврдува проекции кои ќе бидат основа за пресметување на уделот од пазарот, сè до моментот на воспоставување на електронски систем за собирање на податоци и воспоставувањето на електронскиот регистар на производители. Кога еднаш ќе се воспостави и се соберат генерираните податоци, оваа програма ќе се ревидира, во согласност со реалните бројки од пазарот, односно МЖСПП ќе утврдува годишни цели за собирање, рециклирање и преработка во согласност со прописите за управување со отпад, најдоцна до 15 декември во тековната година за наредната година.

Заради проектирање на количините на опремата која се пушта на пазарот во Република Северна Македонија, со претпоставена стапка на раст од 3% која во моментот може да се смета за соодветна, пресметани се количините на опрема која би се пуштила на пазарот на Република Северна Македонија за следниве 5 години (Табела 11):

Проекции на количини ЕЕО пуштени на пазарот во РСМ	Количество (тони)
2023	36.916
2024	38.023
2025	39.163
2026	40.337
2027	41.547

Табела 11: Проекции на пуштена ЕЕО на пазарот

4.4 Мерки за превенција на создавањето на со отпад од електрична и електронска опрема и мерки за поттикнување на собирањето, селектирањето, повторната употреба, рециклирањето и други форми на обновување, преработка и отстранување на со отпад од електрична и електронска опрема

- ЕЕО што е пуштена на пазарот во РС Македонија мора да биде во согласност со Директивата за ОЕЕО во однос на дизајнот и рециклибилноста, со цел да се намалат севкупните влијанија врз животната средина во текот на целиот животен циклус на производот;
- ЕЕО што е пуштена на пазарот во Македонија, исто така, мора да биде во согласност со новиот Правилник за ограничување на употребата на одредени опасни супстанции во електричната и електронската опрема;
- Поттикнување на потрошувачката на ЕЕО со подобри еколошки карактеристики и помалку загадувачки супстанции;
- Охрабрување на граѓаните да ја поправат или да се погрижат за повторна употреба на ОЕЕО, наместо да се отстрани на депонија - што води кон спречување на ОЕЕО и подобри еколошки резултати;
- Охрабрување на производителите на ЕЕО да изработуваат производи кои лесно се ремонтуваат, расклопуваат и поправаат за да им се продолжи животот на производите колку што е можно подолго;
- Чинителите со ОЕЕО треба да ја земат предвид Националната програма за спречување на отпад во однос на мерките за спречување на отпадот за ОЕЕО.

Мерки за поттикнување на собирање на ОЕЕО

- Ќе биде достапна мрежа на пристапни, собирни места со цел граѓаните бесплатно да ја оставаат ОЕЕО. Собирните места можат да се лоцираат речиси насекаде – просториите на поседувачите и дистрибутерите, продавниците, супермаркетите и општински собирни центри, како што се центрите за рециклирање на отпад од домаќинства. Треба да се преземат нови и иновативни пристапи, потпирајќи се на искуствата на другите земји коишто започнале од слична, ниска основа на инфраструктура за собирање. Трговците се должни собраниот отпад во своите продажни објекти без да го модифицираат да го предадат на овластен собирач или оператор за постапување со отпад кој претставува дел од колективен постапувач, со задолжителен транспортен и идентификациски формулар, согласно со прописите за управување со отпад. Досега, трговците го отстрануваа овој отпад или во јавните контејнери за мешан комунален отпад или го предаваа на правно лице за постапување со отпад по свој избор. Заради воведување на прецизен ред и следење на текот на отпадот и секако постигнување на целите за собирање, овој собран отпад ќе смее да се предаде само на овластен собирач или приватно правно лице за постапување со отпад кое е дел од колективен постапувач преку потпишани договори согласно со законите.

- Општините ќе обезбедат места за преземање назад. Производителите ќе ја обезбедат потребната инфраструктура, вклучувајќи контејнери, канти, означување и опрема кои се потребни за количествата собрана ОЕЕО.
- Ќе се организира едукација и градење на капацитетите за вработените во продавниците за ЕЕО и за повратно преземање и преработка, за да можат најдобро да ги промовираат своите обврски за преземање назад.

4.5. Мерки за подобрување на состојбата на пазарот за обновување, преработка и рециклирање на со отпад од електрична и електронска опрема

- Администрацијата, заедно со производителите и нивните застапници, ќе го промовира собирањето на ОЕЕО преку системи за повратно преземање и собирање, со цел да се овозможат високи нивоа на повторна употреба, преработка и рециклирање на собраните материјали. Новите повисоки нивоа на собирање ќе создадат економии на обем во согласност со развојот на постојните и новите технологии, како и нови бизнис можности.
- Администрацијата, заедно со производителите, колективните постапувачи, индустријата за отпад ќе го поддржи истражувањето на технологиите за собирање, транспортот, повторната употреба и преработката на ОЕЕО, како и на пазарите за извоз, за да овозможи поголема ефикасност на преработка и намалување на трошоците.
- Администрацијата, заедно со производителите, колективните постапувачи, претставниците на индустријата за отпад, ќе ги подготви и промовира следните упатства и стандарди:
 - **Упатство за докази и протоколи за ОЕЕО** - стандардна документација и известување за собирање, транспорт, повторна употреба, преработка и рециклирање - договорен стандард за докази кој обезбедува доказ дека третманот е извршен според бараните стандарди. Со протоколите ќе се избегнат повторувањата на мерењата за да се докаже усогласеноста. Овој процес може да се заснова на биланс на маса на слични инпути и аутпути од локациите за третман и да се автоматизира за да се обезбеди дополнителна ефикасност на процесот;
 - **Упатство за ревизија, мониторинг и усогласеност** - упатство за обемот на ревизиите со детали за доказите што ќе бидат потребни. Важно е ова упатство да се договори уште на самиот почеток за операторите да имаат јасна слика за тоа што е потребно;

- **Упатство за повратно преземање и собирни места** - кодекс на пракса за тие што управуваат со складирање и собирање на ОЕЕО, за да се максимизира одделното собирање, повторната употреба и преработката;
- **Упатство за опасен отпад за операторите за складирање и третман на ОЕЕО** - упатство за управување со опасни материјали и компоненти од почетокот до крајот на животниот циклус со инструкции за постапување, транспорт, складирање и прифатливи маршрути за преработка и отстранување;
- **Стандарди за управување и техничка компетентност** - упатство за квалификациите и стандардите кои треба да ги постигнат тие што управуваат со инсталации за складирање и третман на ОЕЕО - технички компетентни лица;
- **Упатство за повторна употреба** - упатство за тие што се вклучени во повторното преземање - идентификување кои предмети се погодни за повторна употреба, како да се означат, да се постапува и да се складира опремата и да се добијат повратни информации од претходните сопственици за состојбата на производот. За предметите за поправка, упатство за методите за одделување на деловите за повторна употреба и безбедно тестирање на електриката и функционалноста.
- **Упатство за најдобра практика за расклопување/третман** - упатство за тоа како да се отстранат одредени супстанции или компоненти, користејќи најдобри достапни техники за третман, преработка и рециклирање, вклучувајќи: батерии, касети со тонер, пластика што содржи бромирани антипирени, азбест, катодни цевки, флуиди, радиоактивни супстанции, сијалици со гасно празнење, печатени електронски плочи на мобилни телефони поголеми од 10 cm, делови кои содржат жива како што се прекинувачи или LCD светла, олово.
- **Постапки и упатство за извоз на ОЕЕО** - упатство за извоз на ОЕЕО за да се обезбедат валидни висококвалитетни прекуморски маршрути за третман. Ќе се бараат докази за извезените предмети и ќе се бараат детали за стандардите за третман за да се покаже усогласеноста. Треба да се воспостават независни ревизии за да се потврдат доказите и стандардите за третман во странство. ОЕЕО, и опасните компоненти од ОЕЕО не смеат да се извезуваат во земји надвор од ОЕЦД. Примери за овие материјали

вклучуваат, меѓу другото, полихлорирани бифенили, азбест, кадмиум, олово;

- **Минимални стандарди за инсталации за третман** - упатство за минималните стандарди за работа на инсталација за складирање и третман на ОЕЕО вклучувајќи:

Простори за складирање - Непропустливи површини со собирање на истурените материјали, декантери и обезмастувачи, покривки за заштита од атмосферски влијанија за соодветни простори.

Простории за третман: непропустливи површини, собирање на истурените материјали, декантери и обезмастувачи, складирање на расклопени делови, складирање на батерии, кондензатори што содржат РСВ или РСТ и друг опасен отпад. Опрема за прочистување на вода, вклучувајќи и дождовница.

Покривки за заштита од атмосферски влијанија за простори за складирање и третман – минимизирање на контаминација од дожд за да се олесни повторната употреба на цели апарати и компоненти и за да помогне да не истечат опасните материјали и течности.

Опрема за мерење - ПРИЛОГ III од Директивата за ОЕЕО содржи барања локациите за третман да имаат „ваги за мерење на тежината на третируваниот отпад“. Природата на опремата за мерење веројатно ќе зависи од видот и количеството на ОЕЕО што се процесира.

Собирање на податоци - Операторите на инсталациите за третман треба да бидат свесни дека ќе имаат обврска да известуваат за податоците. Акцентот на обврзаните производители ќе биде да поднесуваат извештаи за усогласеноста, и во тој контекст тие треба да се соработуваат со операторите за третман, со цел да ги обезбедат потребните докази подготвени за ревизија.

Администрацијата ќе го промовира спроведувањето на системот за управување со животната средина и ревизија (EMAS) од страна на операторите кои постапуваат и третираат ОЕЕО.

4.6. Економски мерки

Покрај самите ПОП шеми кои се клучна економска мерка за да се подобри собирањето и управувањето, исто така, ќе се преземат следниве активности.

- Развој на пазари и зголемување на побарувачката на рециклирани производи преку развој на форум за развој на пазари;
- Воспоставување на зелени јавни набавки за да се зголеми побарувачката на материјали добиени од отпад;

- Администрацијата, заедно со производителите и нивните застапници, ќе промовира и поддржува пилот-иницијативи за демонстрирање, со цел да ги поттикне банките и другите заемодавни институции да се вклучат и да дадат поддршка;
- Европската Комисија во декември 2011 година го усвои Акцискиот план за еко-иновации на ЕУ (ЕсоАР¹³), за промоција на развојот на еко-иновациите и нивната примена во цела Европа. Покрај зелените технологии, ЕсоАР треба да промовира и широк спектар на еко-иновативни процеси, производи и услуги. Овој амбициозен план, исто така, ќе се фокусира на подготовка на посилни и пошироки акции за еко-иновации во Европа и пошироко;
- Рамковната програма за конкурентност и иновации на ЕУ (ГКИ) и претстојната Рамковна програма за истражување и иновации (Хоризонт 2020¹⁴) се други потенцијални извори. Во текот на пристапниот период и со идното членство, РС Македонија може да учествува во такви активности и финансирање на ЕУ, кои исто така можат да помогнат и за технологијата за ОБА. Многу земји-членки на ЕУ, исто така, ќе имаат пристап до финансиските механизми на ЕЕП¹⁵.

4.7 Мерки за информирање, едукација и спроведување на кампања за подигање на јавната свест за постапување со отпад од електрична и електронска опрема

Главната цел на кампањата за зголемување на јавната свест е да се пренесат информации кои ќе ја зголемат јавната свест за важноста, ефектите и придобивките од добар и одржлив систем за управување со отпад, да ги засили капацитетите на единиците на локалната самоуправа во тој поглед кои во сегашниот пристап претежно се потпираат на соработката со надворешни фактори како што се НВО, приватен сектор или академската заедница.

Министерството за животна средина и просторно планирање ќе обезбеди средства преку годишната програма за финансирање од Законот за проширена одговорност на производителите за управување со посебните текови на отпад кои ќе бидат наменети за реализирање на национална кампања за подигнување на свеста и упатства до граѓаните за начинот на селектирање, местат обезбедени за селектирање и др активности во насока на воспоставување на примарна селекција.

Алатките и каналите за комуникација можат да бидат поделени во приближно четири различни категории, делумно преклопени, врз основа на нивната ефикасност на трошоците (ниска цена - висока цена) и обемот на работата. Во Прилог 1 од оваа Програма се дадени целните групи и каналите на комуникација кои се однесуваат на сите дтекови на отпад.

¹³ Акциски план на ЕУ за еко-иновации (ЕсоАР)

¹⁴ Рамковна програма за истражување и иновации (Horizon 2020)

¹⁵ Финансиски механизми на ЕЕА

4.8. Преглед на законската регулатива за управување со отпадот и со отпад од електрична и електронска опрема и мерки за нејзино подобрување

Основниот закон со кој се уредуваше управувањето со отпадот во Република Северна Македонија беше Законот за управување со отпадот од 2004 годин, кој претрпе доста измени.¹⁶ Во овој закон беше воспоставена основната обврска за проширена одговорност на производителот кој со производите што ги пушта на пазарот создава отпад кој припаѓа на посебните текови на отпад, и тоа на отпад од пакување, отпад од електрична и електронска опрема и отпад од батерии и акумулатори.

Управувањето со електрична и електронска опрема (ЕЕО) и отпадна електрична и електронска опрема (ОЕЕО) е регулирано со Законот за управување со електрична и електронска опрема и отпадна електрична и електронска опрема (“Службен весник на Република Северна Македонија” број (6/12, 163/13, 146/15, 39/16) година.

Овој закон беше усогласен со Директивата 2002/96/ЕЗ за отпадна електрична и електронска опрема (ОЕЕО) и со дел од Директивата 2002/95/ЕЗ за рестрикција на употребата на определени опасни супстанции во електрична и електронска опрема.

Врз основа на горенаведените закони во Република Северна Македонија се воспоставија неколку системи за колективно или самостојно постапување кои ги спроведуваат обврските на производителите што произлегуваат од овој закон, а особено поврзани со постигнување на националните цели за собирање и на целите за повторна употреба, како и преработка и рециклирање.

Спроведување на овие закони покажа дека во Република Северна Македонија постои потенцијал за собирање на отпад што припаѓа на посебните текови, како и на негова соодветна преработка и рециклирање. Воедно, се увиде дека досегашниот систем има одредени слабости кои се поврзани пред се со постоење на услови на работа кои се различни за одделните текови на отпад што создава можност за нарушување на конкуренцијата и пазарот. Како слаба точка беше воочено и недоволното регулирање на работата на колективните постапувачи, особено во делот на начинот на користењето на средствата што се добива од надоместокот што го добиваат од производителите. Сета оваа состојба наметна потреба за подетално регулирање на работењето на колективните и самостојните системи за постапување со посебните текови на отпад и воспоставување на единствен начин на нивно регулирање со што ќе се избегне можноста за нарушување на конкуренцијата и пазарот.

Дополнително, новиот пакет на законодавство на ЕУ во областа на управувањето со отпадот и воведувањето на концептот на циркуларна економија како задолжителен пристап во управувањето со отпадот, наметна потреба за доуредување на одредбите на Законот за управување со електрична и електронска опрема и отпадна електрична и електронска опрема. Поради горенаведеното, се

¹⁶ Закон за управување со отпад – вон сила („Службен весник на РМ“ бр. 68/04, 71/04, 107/07, 102/08, 134/08, 09/11, 123/12, 147/13, 163/13, 51/15, 146/15, 156/15, 192/15, 29/16, 63/16 и („Службен весник на РСМ“ бр. 31/20)

пристапи кон усвојување на нов Законот за управување со електрична и електронска опрема и отпадна електрична и електронска опрема кој беше донесен во август 2021 година¹⁷.

Во наредниот период, согласно одредбите од законот потребно е да се донесат следните подзаконски акти и тоа:

- 1) Правилник за неисцрпната листа на производи кои припаѓаат во рамките на категориите на електрична и електронска опрема.
- 2) Правилник за максимално дозволените масени концентрации на опасните супстанции во ЕЕО, хомогени материјали, дозволеното количество и видови на опасни супстанции, како и роковите до кога е дозволено присуството на опасните супстанции, областите на примена кои се изземени од забраната во однос на медицински производи и инструменти за пратење и контрола, кабли, резервни делови за поправка, повторна употреба, обновување на функцијата или за зголемување на капацитетот за опрема.
- 3) Правилник за формата, содржината и начинот на означување на опремата.
- 4) Правилник за формата и содржината на евиденцијата за количеството на преземената, собраната како и предадената отпадна опрема од домаќинствата.
- 5) Правилник за минималните технички услови на местата за складирање на отпадната опрема.
- 6) Правилник за минималните барања за одвоен третман на отпадната опрема, материјалите и деловите на отпадната опрема.
- 7) Правилник за формата и содржината на евиденцијата во килограми по категории на одделно собраната отпадната опрема кои влегуваат и излегуваат од инсталацијата за третман /преработка, количество за извезните количини, како и за вкупото количество остататоците во килограми, предадени за отстранување, како и формата и содржината на обрасците на извештаите за управување со отпадната опрема и извештаи за извезената отпадна опрема.
- 8) Правилник за начинот на пресметување на целите за собирање од член 22 од овој закон како и, начинот на пресметување на целите за преработка.
- 9) Правилник за формата и содржината на образците за евиденција, образецот за квартални извешта и годишниот извештај за управување со отпадната опрема.
- 10) Правилник за формата и содржината на образецот за кварталната пресметка на надоместокот и образецот за повраток на надоместокот како и начинот и потребната документација за враќање на уплатениот надоместокот.
- 11) Правилник за начинот за водење, одржување и чување на евиденцијата за пресметаниот и уплатен надоместок, како и формата и содржината на образецот за квартална пресметка за уплатениот надоместок.

¹⁷ Законот за управување со електрична и електронска опрема и отпадна електрична и електронска опрема („Сл. весник на РСМ“ бр.176/21)

- 12) Правилник за услови за прекуграничен пренос на користена опрема, потребната документација, како и за начинот и доказите за функционалноста на користената опрема и содржината на евиденцијата.
- 13) Правилник за формата и содржината на евиденцијата на изречените опомена.
- 14) Правилник за формата и содржината на прекршочниот платен налог.

4.9. Насоки за идниот развој на управувањето со со отпад од електрична и електронска опрема

Имплементирани се повеќе директиви на ЕУ, со цел да се пренесе одговорноста за посебните текови отпад на производителот, за да се влијае врз размислувањето во фазата на дизајнирање и да се обезбедат адекватни постапки за повторна употреба на крајот на животниот циклус, рециклирање или еколошки здраво отстранување.

Трансферот на одговорност за собирање, третман и рециклирање на отпадот од пакување од државата на производителите е комплексен. Концептот за проширена одговорност на производителите е воведен но потребна е подобра примена во пракса, и тоа:

- Потребен е јасен план за имплементација кој јасно ги утврдува обврските на секоја страна, соодветните финансиски мерки и санкциите за непочитување;
- Постои неприфатливо висока стапка на „слепи патници“ (компаниии кои го избегнуваатпочитувањето на законската обврска) и потреба да се подобри имплементацијата, да се зајакне капацитетот и да се развие силен режим на санкции и спроведување;
- Неопходно е да се разгледа проблемот со неформалниот сектор, кој, наводно, одделно ги собира само највредните материјали;
- Воспоставување на независно тело за салдирање на производителите, чијашто задача е да се оптимизираат перформансите на колективните системи за собирање на отпад, со цел да се зголемат стапките за собирање, повторна употреба, преработка и рециклирање.
- Зголемена покриеност на проширената одговорност на производителите во Република Северна Македонија, со цел да се вклучат искористени возила, гуми, текстили, масла и масти.

4.10 Планирани цели на отпад од електрична и електронска опрема што треба да се постигнат во наредниот период, како и постигнување на цели кои се во согласност со законодавството и политиките на Европската Унија во областа на управувањето со од електрична и електронска опрема

Целите на ЕУ кои произлегуваат од различните Директиви за отпад се клучните индикатори на одржливото управување со отпад (Табела 12).

Цели за рециклирање и преработка за ОЕЕО	Рок во директивата
<p>Категорија 1 или 4: 85% преработка и 80% повторна употреба и рециклирање</p> <p>Категорија 2: 80% преработка и 70% повторна употреба и рециклирање</p> <p>Категорија 5 или 6: 75% преработка и 55% повторна употреба и рециклирање</p> <p>Категорија 3: 80% рециклирање</p>	2018
Цели за собирање на ЕЕО	Рок во директивата
65% од просечната тежина на ЕЕО пуштена на пазарот во трите претходни години,	2019

Табела 12: Цели на ЕУ за ОЕЕО

Сепак, за РС Македонија некои од овие рокови се веќе пробиени, а за други е многу тешко да се оствари планираната динамика. Затоа националните цели на Република Северна Македонија ќе се дефинираат согласно состојбата во земјата и развојот на системот за собирање, рециклирање и преработка со тенденција да се постигнат ЕУ.

Оваа Програма за периодот од 2022 до 2027 година ги дефинира целите за собирање, рециклирање и преработка на отпадна опрема, референтната количина се пресметува како просек од масата на опремата пуштена на пазарот во претходните три години. Во Табелата 13 се дадени националните цели за РСМ за собирање на ОЕЕО кои треба да се постигнат во рок од шест години:

Година	Процент на собрана опрема
2022	25%
2023	30%
2024	35%
2025	40%
2026	45%
2027	50%

Табела 13. Национални цели за собирање на ОЕЕО

5. Завршни одредби

Оваа за управување со посебни текови на отпад на Република Северна Македонија за 2022-2031 стапува на сила со објавување на веб страната на Министерството за животна средина и просторно планирање.

Бр. 11-60487

Скопје, 01-08-2022 година

ПРИЛОГ 1 - Целни групи и каналите на комуникација

Целна група	Подгрупа	Порта л	Апл ика ција	Социј ални меди уми	Блог /ТВ	Инфог рафик	Брошура	Соопшт ение за медиу ми	Прес- конферен ции	Игри / Цртани
Граѓани	Млади	Д	Д	Д	Д	Д		И	Д	И
	Сопствен ици на живелаиш та (домови)	Д Д	Д	Д	Д	Д		И	И	
	бизнисмен и									
Лица чувствител ни на аерозагаду вање	Стари	Д	Д							Д
	Деца	И			Д (ТВ)	Д		И	И	
	Алерг, Астматичн	Д Д	Д	Д	Д	Д		И	И	
	Срцево болни	Д		Д	Д	Д		И	И	
	Управувач и со отпад									
Лекари, здравствен и работници		Д	Д	Д		Д	Д	И	И	
Истражувач ки центри	Истражува чи	Д	Д	Д	Д	Д		И	И	
Здруженија за заштита на околината		Д	Д	Д	Д	Д		И	И	

Индустрија		Д	Д	Д	Д	Д		И	И	
Сообраќај		Д	Д	Д	Д	Д		И	И	
Компании		Д		Д		Д		И	И	
НВО		Д	Д	Д	Д	Д		Д		
Државни службеници	Регионални	Д	Д	Д	Д	Д		И	И	
	Локални						Д	И	И	
Новинари/ медиуми	Весници, телевизија	Д	Д	Д	Д	Д		Д	Д	

ПРИЛОГ 2- Табели

Табела 1. Број на регистрирани производители и вкупна количина од пакување пуштено на пазарот

Табела 2. Регистрирани колективни постапувачи за управување со отпад од пакување и уделот на пазарот

Табела 3: Проекции за пакување пуштено на пазарот

Табела 4: ЕУ цели за отпад од пакување

Табела 5. Број на регистрирани производители и вкупна количина на батерии и акумулатори пуштени на пазарот на Република Северна Македонија заклучно со 30 јуни 2022 година

Табела 6. Регистрирани колективни постапувачи за управување со отпад отпадни батерии и акумулатори

Табела 7. Проекции на количини БА пуштени на пазарот во РСМ за пет годишен период

Табела 8: Национални цели за собирање на ОБА

Табела 9. Број на регистрирани производители и вкупна количина на електрична и електронска опрема пуштена на пазарот на Република Северна Македонија заклучно со 30 јуни 2022 година

Табела 10. Регистрирани колективни постапувачи за управување со отпадна електрична и електронска опрема

Табела 11: Проекции на пуштена ЕЕО на пазарот

Табела 12: Цели на ЕУ за ОЕЕО

Табела 13. Национални цели за собирање на ОЕЕО